Прегледни рад

UDC 347.965(436-89)“17/18“
347.965(497.113)(091)
doi:10.5937/gakv1812235C

Dr Attila Čokolić
Hrvatska odvjetnička komora

AUSTRIJSKI ADVOKATEN ORDNUMG – ODVJETNIČKI (ADVOKATSKI) RED IZ 1852. G. I NJEGOVO VAŽENJE NA PODRUČJU VOJVODINE *

SAŽETAK: Ovim radom opisan je pregled advokature u XVIII. st. kakva je bila na prostoru istočnog dijela Habsburške Monarhije, u koji dio su pripadale Hrvatska, Slavonija i Vojvodina. Da bi se bolje razumijela uloga advokature, autor se u radu bavio sudskim i upravnim aparatom u istom povijesnom vremenu, kao i društvenim okolnostima.

Polovinom XIX. st. izazvane revolucionarnim zbivanjima u cijeloj Europi, tako i u Habsburškoj Monarhiji, nastale su i krucijalne promjene u advokaturi. Uveden je 1848/49. g. prvo Provizorni odvjetnički red, da bi ga već 24. srpnja 1852. g. zamijenio novi Odvjetnički red, koji je stupio na snagu 1. siječnja 1853. g. i uveden za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, tamiški Banat i Srbsku Vojvodinu, s izuzetkom Vojne krajine. Detaljno se razrađuje ovaj prvi moderan odvjetnički zakon prema sadržaju zakonskog teksta, i njegovo teritorijalno važenje. Da bi se postigla cjelovitost historijskog konteksta u odnosu na pravo, sadržana je i organizacija sudstva u Hrvatskoj, Slavoniji i dijelu Vojvodine do 1886., odnosno 1925. g.

Na kraju se nalazi autorov zaključak o općem značenju ovog zakona koji je bio na snazi u Hrvatskoj i Slavoniji, te srijemskom dijelu Vojvodine sve do zakonske regulative advokature u Kraljevini SHS, godine 1929.

Autor dodaje tekstu rada i popis advokata koji su djelovali u Srijemu 1925. g., iz Imenika advokata koji je vodio Odvjetnički od-

* Tekst je objavljen u izvornom obliku, bez lektorskih intervencija redakcije *Glasnika AKV*.

bor u Osijeku, tj. Kr. banski stol u Zagrebu, a na temelju sačuvane arhivske građe iz Državnog arhiva u Osijeku.

Ključne riječi: odvjetništvo – advokatura; Vojvodina; Odvjetnički red iz 1852. g.; povijest odvjetništva; Slavonija i Srijem, Habsburška Monarhija

UVOD

Ove godine navršava se punih 143 godina od osnivanja i početka rada prve odvjetničke (advokatske) komore na tlu Vojvodine.

U vremenu koje je prethodilo osnivanju prve advokatske komore, advokatura se već bila afirmirala u društvu kao značajna institucija građanske države, iako ishodište institucionaliziranja advokature seže još u kasni feudalizam koji je u povijesti ostao poznat pod terminom prosvijećeni apsolutizam.¹ O tome svjedoči Dekret o odvjetnicima (advokatima), koji je izdala carica Marija Terezija 1769. g. Tim aktom uređen je status odvjetnika u smislu što je sve potrebno da se uopće netko može baviti advokaturom, a pod kojim prvenstveno podrazumijevamo propisani advokatski ispit i polaganje prisega (zakletve). Preduvjeti za polaganje advokatskog ispita su bili uspješno završena visoka pravna škola i odobrenje Carske kancelarije za polaganje prisega. Nakon ispunjenja ovih uvjeta kandidat je stekao pravo odvjetovanja – bavljenja advokaturom, a što je prema Dekretu davalo isključivo odvjetnicima pravo zastupanja stranaka pred sudovima i državnim tijelima. Teritorijalno važenje ovog propisa, prostiralo se na područje cijele Habsburške Monarhije.²

Ovim se propisom advokatura oslobodila feudalno-staleške ovisnosti jer se advokaturom i prokuraturom više nisu mogli baviti oni, u pravilu viši, slojevi feudalnog društva ako nisu stekli uvjete prema carskom Dekretu, a to su bili položen advokatski ispit i odobrenje za polaganje prisega.

¹ Na našim prostorima ova zadnja faza feudalizma kao kasni feudalizam bi se mogao tretirati i kao razvijeni feudalizam obzirom da su ovi krajevi tek 1680-tih godina oslobođeni od otomanske vlasti, pa je tek tada uspostavljen feudalni poredak kasnog sedamnaestog stoljeća, a što jo po sebi da su prethodne faze razvitka feudalizma u krajevima kojima je vladala turska imperija izostali. Prosvijećeni feudalizam (apsolutizam) je pojam koji se u srednjeeuropskoj povijesti odnosi na vladavinu dvoje vladara Habsburškim Carstvom, carice Marije Terezije, vladala 1740–1780. g., i sina joj cara Josipa II, vladao samostalno 1780–1790., a bio suvladarom zajedno sa majkom od 1765. g.

² Botić, M., *Advokatura eseji – saopštenja – zapisi II*, poglavlje Advokatura u Vojvodini do 1918., Novi Sad, 1994., 98. Isto i u knjizi: *Istorija jugoslovenske advokature*, I knjiga, Beograd, 1998., poglavlje 7. 2. Advokatura u Vojvodini do 1918., 207–208. Austrijska Carevina je i u prethodnim stoljećima nastojala urediti pitanje advokature. Tako je npr. car Leopold 1694. g., izdao Odvjetnički red pod naslovom „*Statutum per advocatos causarum seu procuratores Regni observandum*”. Ovim odvjetničkim redom je propisano da je odvjetnička prisega obvezna, da se onemogućuje svako odugovlačenje parnice, a svako izrabljivanje stranaka se isključuje jer će sudac odrediti primjeren honorar za zastupanje. Vidjeti u: Herkov, Z., Odvjetnički red iz godine 1694., *ODVJETNIK* broj 9, Zagreb, 1968., svečano izdanje „Sto godina advokature u Hrvatskoj”, 35–36.

Kasnijim državnim intervencijama u područje advokature, Austrijska Carevina je normirala ovu profesiju sve više ju vežući uz državni aparat. Bečki je dvor izdao 1804. g. Upute za rad odvjetnika ili *Instructio pro advocatis*. Ove upute su u vrijeme početka XIX. stoljeća više nego napredne i propisuju sve što je potrebno za rad odvjetnika. Obvezni uvjeti za odvjetnika bili su pravni studij s uspješno položenim ispitom, dvogodišnja praksa kod odvjetnika, položen stručni odvjetnički ispit. Odvjetničke registre su vodili sudovi u čijem okrugu su odvjetnici obavljali svoju praksu. Odvjetnicima je bilo zabranjeno preuzimanje više posla, nego što ga mogu uspješno obaviti. Predviđene su bile i kazne za djelovanje protivno zakonima.³ Početkom XIX. stoljeća u Monarhiji nije bilo razdvojeno sudstvo od uprave, što će se u hrvatskim zemljama dogoditi tek u drugoj polovini istog stoljeća, za kratko prema reformi sudstva iz 1850–1854. g., a konačno tek 1874. g., pa su sudovi osim sudskih poslova obavljali i upravne kao provoditelji državne izvršne vlasti.⁴

Ovakvo stanje uređenja odvjetničke djelatnosti, u kojem je advokatura bila ovisna o sudbenim (državnim) vlastima, potrajalo je sve do vremena kada je advokatura smogla dovoljno profesionalne i političke snage da oformi svoja vlastita profesionalna udruženja ili organizacije, koja su u svijetu od tada, pa sve do danas ostali poznati pod nazivom *komore*.

U Austrijskoj Carevini, to se dogodilo 1848/49. g., dakle u najrevolucionarnijoj i najturbulentnijoj godini dugovječne monarhije. Da li su i na koji način opća politička zbivanja u državi, pa slobodno se može reći i u Europi, utjecala i na početak institucionalnih korjenitih promjena u organizaciji advokature ili je to bio čist slučaj jer su u to vrijeme već dovoljno bile sazrele snage u samoj advokaturi da ju učine neovisnom, pitanje je na koje će vjerujem jednom u iscrpnom istraživanju odgovoriti historijska studija.

POLITIČKO-UPRAVNE I DRUŠTVENE PRILIKE U HRVATSKOJ SLAVONIJI I SRIJEMU PRIJE STUPANJA NA SNAGU ODVJETNIČKOG REDA OD 24. SRPNJA 1852. G.

Vrlo je jasno u historijsko-pravnoj znanosti da su se prije uvođenja u praksu, odnosno stupanja na snagu ovako važnog zakona kao što je Odvjetnički red, trebali izvršiti određeni preduvjeti. Preduvjeti su bili političke, zakonodavne i upravno organizacijske naravi. Prije drugih uvjeta, država je

³ Herkov, Z., Upute za rad odvjetnika iz godine 1804., *ODVJETNIK* broj 9, Zagreb, 1968., svečano izdanje „Sto godina advokature u Hrvatskoj”, 38.

⁴ Beuc, I., Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, Zagreb, 1985., 305–307. Čokolić A. 140 godina neovisnog odvjetništva u Hrvatskoj, *Odvjetništvo u hrvatskim zemljama i organizacija sudova od početka XIX. stoljeća do 1868., odnosno 1886. godine*, *ODVJETNIK*, Zagreb, 2008. g. broj: 3–4, 31–33.

trebala urediti odnose staleške nejednakosti i vezanost podređenih slojeva društva za mjesto gdje su bili u podložničkom položaju, tj. njihovu ovisnost o feudu. S druge strane bilo je potrebno sve te promjene i zakonski regulirati, a što zbog otpora vladajućih slojeva nije bilo lako. To su bili dugotrajni procesi koji su trajali duže od stotinu godina, od polovine XVIII. st., pa do polovine XIX. st.

Već na početku svoje vladavine, Marija Terezija je 1741. g. nastojala i provela vraćanje županijskog ustroja u Hrvatsku i Slavoniju. Ustroj županijskog sustava je bio osobito važan u novooslobođenim krajevima Slavonije i Srijema, čime je u biti ostvarena njihova reinkorporacija u Hrvatsku.⁵ Novo uređenje županija u Slavoniji i Srijemu trajalo je do 1745. g., kada su ponovno ustanovljene Virovitička županija sa sjedištem u Osijeku, Požeška županija sa sjedištem u Požegi i Srijemska županija sa sjedištem u Vukovaru. Tako je i „donja Slavonija” uvedena u civilni život i pripojena banskoj Hrvatskoj.⁶ U to vrijeme također valja razlikovati od banske Hrvatske, Vojnu krajinu. Na ta dva područja je bila podijeljena kontinentalna Hrvatska i ta područja su imala potpuno drugačiji pravno – upravni razvoj. Nad Vojnom krajinom, banska vlast nije imala nikakve ingerencije, već je to područje bilo izravno pod upravom vojnog zapovjedništva u Beču. Do 1745. g., svi oslobođeni krajevi Slavonije i Srijema, bili su pod vojnom upravom Dvorske komore u Beču.⁷

Dana 8. prosinca 1745. g., u Osijeku na svečanosti u generalskoj palači u Tvrdi svečano izaslanstvo pod predsjedanjem generala feldmaršala baruna Franje Engelshoffena, trebalo je izabrati (ustoličiti) velikog župana Virovitičke županije i svečano povratiti Slavoniju i Srijem Kraljevini Hrvatskoj i podrediti ih banskoj vlasti. Nakon izbora županijskih dignitara, biva pročitano kraljevsko imenovanje (*litterae collationales*) kojim je barun Ljudevit Patačić imenovan velikim županom. Nakon svečanog imenovanja i pozdravnih govora koji su zatim uslijedili, preda general feldmaršal i barun Engelshoffen Slavoniju i Srijem (izuzev Vojne krajine), Hrvatskoj i podredi ju banskoj vlasti „*effective et integraliter*”. U ime bana, primi Slavoniju i Srijem, Aleksandar Patačić, županov brat i izaslanik carskog i kraljevskog povjerenstva, koji je istodobno i predao upravu županije novom velikom županu.⁸

⁵ Bösendorfer, J., *Crtice iz slavonske povijesti*, Osijek, 1910., 343.

⁶ Teritorij Banske Hrvatske u užem smislu, onog područja koji nije potpao pod tursku vlast bio je podijeljen i ranije i sada na Zagrebačku, Križevačku i Varaždinsku županiju, što su uglavnom ostale u svojim ranijim opsezima, a imale su sjedišta u Zagrebu, Križevcima i Varaždinu, a prema novom ustroju županija koji je provela Marija Terezija.

⁷ Čokolić, A., *Implementacija građanske kodifikacije i institucionaliziranje odvjetništva – advokature u pravni sustav Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, s osobitim osvrtom na ugovorni odnos odvjetnika – klijenta.*, Doktorska disertacija obranjena na Pravnom fakultetu u Osijeku, Osijek, 2011., 15.

⁸ Bösendorfer, J., *Crtice...*, 343–344.

Slavonske županije nakon svojeg osnutka ili ponovnog uspostavljanja nakon oslobođenja od otomanske vlasti, nisu potpale pod jedinstveni porezni sustav zajedno sa ostalim dijelovima Banske Hrvatske (hrvatske županije) jer se tomu protivio Bečki dvor. U to vrijeme ponovnog uspostavljanja slavonskih županija, porezni sustav Banske Hrvatske bio je pod okriljem Sabora i kraljevske blagajne, a tada Bečki dvor nije imao nikakvu kontrolu nad poreznim poslovima Banske Hrvatske. Tako je Slavonija sa Srijemom u poreznom (kontribucijskom) smislu potpala pod Ugarsko namjesničko vijeće, odnosno Civilno povjerenstvo u okviru tog vijeća ili točnije poseban okrug Civilnog povjerenstva za slavonske županije sa centrom u Osijeku. Tako su slavonske županije od samog početka bile uvrštene u poreznu upravu Ugarske. Naravno da je Hrvatski sabor nastojao to izmijeniti jer je Slavonija i politički i sudbeno bila pod jurisdikcijom bana i Sabora, ali je saborski otpor uspio uspostaviti samo paralelnu kontrolu računa slavonskih županija uz Namjesničko vijeće. S obzirom da je Slavonija u fiskalnom smislu bila pod ugarskom upravom, a o čemu se odlučivalo na zasjedanjima Ugarsko – hrvatskog sabora, to je na kraju rezultiralo zakonskim člankom 1751:23, prema kojem su slavonske županije imale pravo odašiljanja poslanika na zajednički sabor bez posredovanja Hrvatskog sabora.⁹ Tako su slavonske županije aktivno uključene u ugarsko zakonodavstvo, kao i one izvorno ugarske županije. Na ovaj način sudjelovanja u zakonodavstvu, predstavnici slavonskih županija su znatno manje sudjelovali u radu Sabora i rješavanju poslova Banske Hrvatske. Sve je to dugoročno gledano dovelo do toga da se 1790. g. raspravljalo u Ugarsko – hrvatskom saboru o pripadnosti Slavonije (njezine tri županije), na kojem su hrvatski poslanici morali braniti pravo Hrvatskog sabora i bana na jurisdikciju nad tri slavonske županije.¹⁰

Više puta u XVIII. i XIX. st. su novoformirane županije, a i Vojna krajina mijenjale svoje granice, međutim unatoč svim promjenama i uvođenjem posebnih propisa (npr. Osnovni zakon o Vojnoj krajini – Grenzgrundgesetz, stupio na snagu 1. XI 1807. g., Osnovni zakon o Vojnoj krajini od 7. V 1850. g.)¹¹, Vojna krajina za cijelo vrijeme svoga postojanja, (ukinuta 1871. g.), biva izravno pod upravom iz Beča, izdvojena iz civilne uprave Banske Hrvatske.

Kako bilo, prijelomne 1848. g., a u Hrvatskoj i 1849. g., nastupila je epoha buržoaske države. Nakon što je buknuła revolucija u martu 1848. g., u Beču, kralj je obećao narodima Monarhije ustav 15. III., a mađarski je palatin imenovao vladu nadležnu ne samo za Mađarsku, nego i za Hrvatsku¹².

⁹ Horbec, I., *Habsburška Monarhija, U potrazi za mirom i blagostanjem*, 413–414.

¹⁰ *Ibid.*, 415.

¹¹ Beuc, I., *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Zagreb, 1985, 232. Čokolić A. *140 godina neovisnog odvjetništva u Hrvatskoj*, 30.

¹² Beuc, I., *Povijest institucija...* 249.

Narodna stranka se promptno organizirala da bi osnovala provizorni nacionalni komitet koji je u Zagrebu sakupio nacionalne predstavnike iz svih dijelova zemlje bez obzira na stalež i vjeroispovijest. Tako je iz tog „narodnog zbornog tijela” iznjedreno „zahtjevanja naroda”. Jedna od temeljnih značajki tog burnog vremena u martu i aprilu 1848. g., bila je formiranje samostalne vlade, a ona nije bila u zavisnosti od toga da li će se Sabor izjasniti za savez s Mađarskom ili za odcjepljenje od Mađarske. Vlada je bila i osnovana pod nazivom Bansko vijeće, negdje krajem travnja 1848.¹³ Bansko vijeće je izdalo dana 18. V „Naredbu o pozivanju i zastupanju Sabora Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a koji se ima održati 5. i sljedećih dana mjeseca lipnja 1848. g.” Prema toj Naredbi, Hrvatski sabor se sastojao od 192 birana zastupnika i neodređenog broja virilista. Nakon provedenih izbora prema Izbornom redu iz 1848. g., sastao iste 1848. g., novoformirani Sabor, odnosno prvi građanski sabor Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Donio je više zakona, ali najznačajniji je bio onaj o ukidanju kmetstva.¹⁴

Ovdje je važno spomenuti kakav je bio teritorijalni ustroj – upravna organizacija hrvatskih zemalja 1850. g.

Prema toj novoj upravnoj organizaciji Hrvatske i Slavonije od 12. VI 1850.g., teritorij krunovine bio je podijeljen na šest županija, i to: zagrebačku, varaždinsku, križevačku, riječku, osječku i požešku. Prema toj podjeli, broj županija je ostao isti, ali uz niz promjena. Još je 18. XI 1849. g. uređena Srpska vojvodina s Temišvarom kao glavnim gradom, pa je s njom bio združen dio Srijemske županije (Iločki i Rumski kotar), tako da u novoj upravnoj organizaciji nije više postojala Srijemska županija. Virovitička županija promijenila je naziv, pa je postala Osječka županija, kojoj je bio združen preostali teritorij bivše Srijemske županije. Osnovana je nova županija Riječka, koja nije postojala 1848. g., a sada je obuhvatila Bakar i Delnice s njihovim zaleđem. Varaždinska županija se povećala teritorijalno s Međimurjem, izuzevši općinu Legrad, koja je bila utjelovljena u Križevačku županiju.¹⁵ No, ni ovo administrativno rješenje nije bilo konačno.

Zahtjev za restauraciju županija, slobodnih kotara, slobodnih i kraljevskih gradova, povlaštenih trgovišta i seoskih općina, car je odobrio 16. siječnja 1861. g. Prema tom zahtjevu, Namjesničkom vijeću na čelu s banom (u konačnici Hrvatskom dvorskom dikasteriju), bilo je podređeno 7 županija, a koje jesu: zagrebačka sa svojim tadašnjim granicama, osim onih područja koja je poslije 1848. g., dobila od križevačke i požeške županije; križevačka sa granicama iz 1848. g.; varaždinska sa svojim teritorijem iz 1848. g., bez naknadno dobivenih krajeva od križevačke županije; riječka; požeška; virovi-

¹³ Ibid., 251–252.

¹⁴ Ibid., 254.

¹⁵ Ibid., 263.

tička (kojoj je ponovno vraćeno staro – historijsko ime); i srijemska županija, ove tri posljednje s granicama od 1. I 1848. g.¹⁶

Uspostavom ustavnog poretka u Hrvatskoj i Slavoniji, nakon pada tzv. Bachovog apsolutizma, vraćanjem županijskog organizacijskog sustava u državnu upravu 1861. g., kakav je bio još 1848. g., prije apsolutizma, nova teritorijalno – politička organizacija, tj. županijsko ustrojstvo u Hrvatskoj i Slavoniji 1861. g.¹⁷, bilo je podijeljeno na slijedeće županije:

- Zagrebačka, sa sjedištem u gradu Zagrebu;
- Varaždinska, sa sjedištem u gradu Varaždinu;
- Križevačka, sa sjedištem u gradu Križevcima;
- Riječka, sa sjedištem u gradu Rijeci;
- Požeška, sa sjedištem u gradu Požegi;
- Virovitička, sa sjedištem u gradu Osijeku;
- Srijemska, sa sjedištem u gradu Vukovaru.¹⁸

ORGANIZACIJA VLASTI I PRAVNI SUSTAV U HRVATSKOJ I SLAVONIJI OD POLOVINE XVIII. ST. DO 1848. GODINE

Što se tiče organizacije vlasti u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, svaka-ko je najznačajniji bio zajednički hrvatsko – slavonski sabor, kao predstavničko tijelo hrvatsko – slavonskih staleža i redova koji je oduvijek imao izvorno pravo zakonodavne vlasti za svoje područje. Treba spomenuti i zajednički Ugarsko – hrvatski sabor kao predstavničko tijelo svih ugarskih staleža i redova. Taj sabor se sastajao periodično, jednom u više godina (u XVIII. st. svakih 14 godina)¹⁹ i hrvatsko – slavonski predstavnici su činili manjinu na ukupan broj zastupnika Ugarskog kraljevstva. Postojala je i institucija bana u kojoj osobi je bila koncentrirana vlast nad vojskom, sudbena vlast i izvršna vlast.

Sabor je obavljao više državnih poslova, ali najznačajniji poslovi su bili:

1. Izborne funkcije (izbor kralja, predlagao kandidate za funkciju bana, instalirao bana u funkciju, konstituirao podbana, velike župane, birao

¹⁶ Ibid., 272–274. Smrekar, M., *Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*, Knjiga prva, Zagreb, 1899. g., 21.

¹⁷ Čokolić, A. *140 godina neovisnog odvjetništva u Hrvatskoj*, 30.

¹⁸ Čokolić, A., Gardaš, M., *Zaključci skupštine Virovitičke županije od 12. veljače i 11. ožujka 1861. g., Anali HAZU Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, svezak 23, Zagreb – Osijek, 2007., 74.

¹⁹ Ibid., 200. Zajednički sabori su se trebali održavati redovito svakih tri godine jedanput. To se još u XVI. st. poštovalo, ali već u XVII. st. se vrijeme sazivanja sabora proteglo na svakih šest godina, da bi u XVIII. st. došlo da se sabor saziva jednom u svakih četrnaest godina.

- protonotare i blagajnike kraljevstva, birao podžupane, plemićke suce i podsuce, te notare i birao svoje zastupnike na zajedničkom saboru;
2. Zakonodavnu funkciju – regulirajući po potrebi sve odnose iz života staleške države;
 3. Pravosudne funkcije – brinuo se za redovno vršenje pravosuđa određujući sudske dane, birajući prisjednike oktavalnog suda pazeći na redovito obavljanje pravosudnih funkcija u svim županijama i poštivanje nadležnosti sudskih instancija u državi, sam rješavao ili povjeravao određenom funkcioneru rješavanje sporova zbog smetanja posjeda plemićkih nekretnina po pravilu među velikašima ili među velikašima i slobodnih kraljevskih gradova;
 4. Upravne funkcije iz nadležnosti državne uprave, obavljajući državne poslove iz oblasti državne obrane, financija, reguliranja voda, cesta, mostova, školstva, bogoštovlja (zaštita privilegiranog položaja Katoličke crkve), državljanstva, priznavanja statusa plemstva i dr.;
 5. Upravne funkcije iz nadležnosti županija obavljajući poslove županijskih skupština i rješavajući sve poslove koje je inicirao kralj ili koji njegov ured, odnosno organ, a odnosio se na pitanja na području županija.²⁰

Međutim, Zemlje Krune svetog Stjepana, koje su dobrim svojim dijelom bile oslobođene od Osmanske vlasti tek u velikom ratu za oslobođenje, koji je započeo osamdesetih godina XVII. st., a za to područje se okončao Karlovačkim, 1699. g. odnosno Požarevačkim mirom, 1718. g. još nisu bile spremne za reforme koje je za zapadni dio monarhije proveo državni kancelar Wenzel Anton Kaunitz nakon 1763. g. Tako je njegova reformska ideja bila jačanje pokrajinskih vlada u odnosu na staleške sabore. U tom smislu je ustrojen kao nositelj vrhovne vlasti za područje austrijskih i čeških zemalja *Directorium in publicis set cameralibus*, a osnivanjem Vrhovnog suda, sudstvo je odvojeno od uprave.²¹ Na taj potez Bečkog dvora, Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija pričekat će i puno stoljeće.

Ipak, mora se i ovdje priznati da su ovih dvoje prosvijećenih vladara nastojali provesti u djelo svoje reforme i na prostoru Zemalja Krune svetog Stjepana, pa tako i u Hrvatskoj i Slavoniji, koje su pretežno bile inspirirane prosvjetiteljskom filozofijom i odjecima novog doba. Najznačajnija upravna reforma u Banskoj Hrvatskoj bila je osnutak Hrvatskog kraljevskog vijeća 1767. g., koje je upravljalo političkim, gospodarskim i vojnim pitanjima Kraljevine. Na čelu Vijeća nalazio se ban sa pet savjetnika, čime je sabor izgubio

²⁰ Ibid., 193–194.

²¹ Katušić, M., Pregled političkih zbivanja, U potrazi za mirom i blagostanjem, Hrvatske zemlje u 18. stoljeću, V. svezak, urednica izdanja: Lovorka Čoralić, Matica hrvatska, Zagreb, 2013., 13.

svoju upravnu funkciju i važnost. No, na žalost ovo vijeće nije imalo dug život jer je već 1779. g., samo nakon trinaest godina djelovanja ukinuto, kada su sve ovlasti Vijeća prebačene na Ugarsko namjesničko vijeće.²²

Osim poticaja za razvoj gospodarstva, Bečki dvor je nastojao provesti i više reformi socijalnog karaktera, kojima je pokušao poboljšati život i položaj seljaštva, te unaprijediti školstvo i zdravstvo. Na to su ga jednim dijelom ponukale pobune seljaka i krajišnika. Rezultat tih poduhvata bilo je donošenje urbara. Tako je Marija Terezija 1756. g., donijela Slavonski urbar, koji je vrijedio za županije Požešku, Virovitičku i Srijemsku, a sličan je urbar donesen i za područje hrvatskih županija 1780. g. Tim propisima se uređuju kategorije zemljišta u sklopu jednog selišta, kmetska prava i kmetske obveze. Ovo podrazumijeva točno određen minimum kmetova posjeda i maksimum tereta. Slavonski urbar je stupio na snagu tek 1762. g., zbog brojnih usklađivanja i korigiranja. Podijeljen je na dva dijela (Pars I. i Pars II.), od kojih je svaki podijeljen na točke I. – 14, II – 20.²³

Josip II je znatno poboljšao pravni položaj seljaštva i pružio im bolju sudsku zaštitu u parnicama sa plemstvom. 1781. g. omogućio je seljaštvu besplatnu pravnu pomoć koja je značila odvjetničko zastupanje, te naplatu sudskih troškova od strane plemstva za slučaj gubitka parnice.

Iako je već Marija Terezija ukinula torturu u sudskim postupcima 1776. g., ista odluka se nije striktno primjenjivala, pa su županije Križevačka, Zagrebačka i Varaždinska svojim predstavkama zahtijevale od vladarice privremeno povlačenje te odluke, što je odbijeno. Međutim, sudska praksa je nastavila voditi postupke po starome, čak i kada je Ugarsko – hrvatski sabor 1790/91. g., nakon prestanka apsolutizma, i sam donio zakonski članak o ukidanju torture.²⁴

Unatoč tome što su se reforme teško i sporo prihvaćale, a postojao je i veliki otpor konzervativnih visokih slojeva stanovništva Monarhije, Josip II je kao trajnu tekovinu izveo reformu sudstva, kojom su ukinute staleške posebnosti i proklamirana jednakost pred zakonom. Konačno je ukinuo torturu u sudskim postupcima kao suvladar, kao i smrtnu kaznu. Pojednostavio je i ubrzao sudske postupke, poboljšao obrazovanje sudaca i odvjetnika i povećao im plaće kako bi spriječio mogućnost korupcije. Prijelaz u moderni sudski sustav završen je izdavanjem novog kriminalnog zakona 1787. g.²⁵

Prosvijećeni apsolutizam je stremio i određenim kodifikatorskim potuhvatima za unifikacijom prava za cjelokupnu Monarhiju, koja nužno u to vrijeme dovodi i do centralizacije. Vladari Marija Terezija, Josip II i Leopold II u svojim kodifikatorskim projektima nastojali su najvažnije grane prava kao

²² Ibid., 13.

²³ Čokolić, A., Doktorska disertacija, 110–111.

²⁴ Lonza, N., Pravo, U potrazi za mirom i blagostanjem..., 220.

²⁵ Katušić, M., U potrazi za mirom i blagostanjem, 19–20.

što su građansko pravo, kazneno pravo i postupak, temeljito preobraziti, ali im je to uspjelo jedino u austrijskim nasljednim zemljama, dok su modernizatorske mjere u Zemljama Krune svetog Stjepana provedene tek u nekoliko segmenata, kao što je naprijed rečeno, i to urbarijalna regulacija zemljišnih odnosa, „komisionalni statuti”, ali sve bez šireg kodifikatorskog zamaha. Razlog takvom stanju je što su se na prostoru Zemalja Krune svetog Stjepana (uključujući Hrvatsku i Slavoniju), reformske inicijative Bečkog dvora sudarale sa zakonodavnim prerogativima staleža, koji su putem sabora mogli spriječiti donošenje onih zakona za koje su smatrali da krnje njihove povlastice.²⁶

Na kraju se da zaključiti da se bez obzira na ove opsežne poduhvate i pokušaje pravnih reformi može konstatirati da je pravni poredak bio prožet tradicionalizmom i konzervativizmom, kao i mnoge druge sfere društvenog života, a zbog snage staleža. Stari su se zakoni nerado ukidali i zamjenjivali novima, tako da su mnogi ostajali na snazi stoljećima. Primjera radi, zanimljiv je slučaj presude koju je donijela Srijemska županija 1769. g. protiv ljubavnog para radi bluda, jer se u istoj pozvala na zakon svetog Stjepana iz XI. stoljeća. Pravo se, istina kroz praksu, prilagođavalo novim prilikama, ali nije postojao jasno definiran odnos zakonskog i običajnog prava. Lokalni običaji, autonomno pravo privilegiranih zajednica, imuniteti i povlastice koje se trebalo poštovati davale su pravnom poretku izrazito partikularne crte.²⁷

ORGANIZACIJA SUDSTVA U HRVATSKOJ I SLAVONIJI OD 1848. DO 1886. GODINE

1850. g. reorganizirano je sudstvo u Banskoj Hrvatskoj. Tom reorganizacijom su uklonjeni vlastelinski sudovi, kao rudiment feudalizma, jer je i kmetstvo ukinuto 1848. g., a osnovani su novi redovni sudovi. Osnovano je 57 kotarskih sudova, od kojih su njih 6 bili zborni jer su se presude donosile u vijeću, 7 zemaljskih sudova (županijski sudovi) i jedan viši zemaljski sud, koji se od 1851. g. nazivao Banski stol, sa sjedištem u Zagrebu.²⁸ Kotarski sudovi na području Slavonije, reformom sudova iz 1850. g., osnovani su u ovim mjestima: Daruvaru, Pakracu, Požegi, Pleternici, Bektežu, Virovitici, Voćinu, Slatini, Orahovici, Šokačkom Miholjcu, Valpovu, Osijeku, Našicama, Đakovu, Vukovaru, Tovarniku. Zbornim kotarskim sudovima na području Slavonije, proglašeni su sudovi u Pakracu, Virovitici i Vukovaru. Od 7 zemaljskih sudova u „Krunovini Hrvatskoj i Slavoniji”, na području Slavonije bila su 2, i to u Osijeku i Požegi.

²⁶ Lonza, M. Pravo, U potrazi za mirom i blagostanjem, 220.

²⁷ Ibid., 220.

²⁸ Beuc, I., Povijest institucija..., 305.

Ova organizacija sudova, ostala je na snazi do 30. X 1854. g. Nova organizacija sudova se zasnivala na propisima koji su objavljeni 1853. i 1854. g., a koji propisi su dijelom ponovno spojili sudstvo sa upravom, jer je praksa pokazala da je sudska reforma iz 1850. g. bila isuviše radikalna jer je načinila striktnu podjelu između sudbene i upravne vlasti, ali organizacija «na terenu» još nije bila spremna za takve podjele, jer su netom prestali važiti i feudalni pravni i upravni instituti. Formirani su mješoviti kotarski uredi, koji su vršili i upravnu i sudsku funkciju, a u upravnom kotaru činili su najnižu vlast.²⁹ Nova sudska organizacija prema teritorijalnoj nadležnosti, ustrojila je:

- Banski stol za područje Hrvatske i Slavonije kao viši zemaljski sud;³⁰
- Zemaljski sud u Zagrebu, Županijski sud u Varaždinu, Županijski sud u Rijeci i Županijski sud u Osijeku kao sudišta prve molbe. Teritorij Županijskog suda u Osijeku, obuhvaćao je Osječku i Požešku županiju;

Trgovačku sudbenost izvršavala su sudišta prve molbe, a rudarsku sudbenost za područje Slavonije, Županijski sud u Osijeku;

U Zagrebu, Osijeku, Varaždinu i Rijeci izvršavali su sudbenost u gradu i okolnom kotaru sudišta prve molbe i gradsko delegirani kotarski sudovi na osnovu podjele poslova, a u gradovima Karlovcu, Koprivnici, Križevcima, Bakru i Požegi kotarski uredi. U svim ostalim kotarima izvršavali su sudbenost kotarski uredi.³¹

Tek 1874. g., sudstvo se ponovno odijelilo od uprave. Prema toj organizaciji sudova, sudbenost u prvoj molbi vršili su kotarski gradsko-delegirani sudovi kao inokosni sudovi i sudbeni stolovi kao zborni sudovi. Na osnovu ovakve organizacije formirani su sudbeni stolovi u Zagrebu, Varaždinu, Bjelovaru, Osijeku, Požegi i Vukovaru. Na području Vojne krajine formirana su 1873. g. sudišta prve instancije, otprilike kao sudbeni stolovi, u Gospiću, Ogulinu, Petrinji, Novoj Gradišci, Vinkovcima i Zemunu. Organizacijom sudova iz 1874. g., prestali su sa radom županijski sudbeni stolovi, županijski kotarski i gradski sudovi danom 31. V 1875. g.³²

Slijedeća organizacija sudova uslijedila je 1884 – 1886. g., nakon uređenja novih upravno teritorijalnih jedinica 1886. g. Tada je formirano 8 županija sa pripadajućim im kotarima, u kojima se pored kotara kao upravnog tijela nalazi i kotarski sud kao samostalna sudbena vlast. Slijedom te organizacije, neki kotarski sudovi su ukinuti (npr. Valpovo), a neki novoosnovani (npr.

²⁹ Ibid., 305.

³⁰ Kroz XIX. i XX. stoljeće, sve do 1939. g., bilo je pokušaja da se u Osijeku ustroji drugi banski sudbeni stol, ali ti pokušaji nisu dali rezultata; Vidjeti u: Firinger, K., Pravosuđe u Slavoniji kroz stoljeća, Osijek, 1970., 658–659.

³¹ Beuc, I., Povijest institucija..., 306.

³² Ibid., 306.

Novska). Teritorijalna nadležnost sudbenih stolova u Hrvatskoj i Slavoniji je izgledala ovako:

- Sudbeni stol u Gospiću za kotarske sudove u Gospiću, Gračacu, Udbinu, Korenici, Otočcu i Senju;
- Sudbeni stol u Ogulinu za kotarske sudove u Ogulinu, Slunju, Krnjaku, Novom, Bakru, Delnicama i Čabru;
- Sudbeni stol u Zagrebu za kotarske sudove u Karlovcu, Jaski, Pisarovini, Velikoj Gorici, Samoboru, Zagrebu, Božjakovini, Zelini i Stubici;
- Sudbeni stol u Petrinji za kotarske sudove u Sisku, Glini, Petrinji i Kostajnici;
- Sudbeni stol u Varaždinu za kotarske sudove u Varaždinu, Ludbregu, Zlataru, Krapini, Klanjcu, Pregradi i Ivanjcu;
- Sudbeni stol u Bjelovaru za kotarske sudove u Bjelovaru, Đurđevcu, Koprivnici, Križevcima, Križu, Garešnici i Grubišnom Polju
- Sudbeni stol u Osijeku za kotarske sudove u Osijeku (grad Osijek je jedini grad koji je imao dva odsjeka kotarskog suda, a kasnije dva kotarska suda za grad, jedan za Gornji grad, a drugi za Donji grad Osijek)³³, Đakovu, Našicama, Donjem Miholjcu, Slatini i Virovitici;
- Sudbeni stol u Požegi za kotarske sudove u Požegi, Pakracu, Daruvaru, Novskoj, Novoj Gradiški i Brodu;
- Sudbeni stol u Vukovaru za kotarske sudove u Vukovaru, Šidu, Iloku i Irigu;
- Sudbeni stol u Vinkovcima za kotarske sudove u Vinkovcima i Bošnjacima (Županji);
- Sudbeni stol u Zemunu za kotarske sudove u Zemunu, Mitrovici, Rumi, Staroj Pazovi i Sremskim Karlovcima.³⁴

Već iste, 1886. g., ova mreža sudova je pretrpjela izmjene tako što su ukinuti sudbeni stolovi u Vukovaru, Vinkovcima i Zemunu, a osnovan sudbeni stol u Mitrovici, kojem su dodjeljena područja ukinutih sudbenih stolova, osim teritorija kotarskih sudova u Vukovaru, Vinkovcima i Bošnjacima, koji su priključeni području Sudbenog stola u Osijeku.³⁵

Važno je naglasiti da je 9. travnja 1862. g., osnovan Stol sedmorice sa sjedištem u Zagrebu, kao vrhovno sudište za kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju, a koji je ustrojen – otpočeo sa radom 30. lipnja 1862. g.³⁶ Tako je

³³ Smrekar, M., *Priručnik za političku upravnu službu*, Knjiga prva, Zagreb, 1899., 633.

³⁴ Beuc, I., *Povijest institucija...*, 307.

³⁵ Ibid., 308. Firingier, K., *Pravosuđe u Slavoniji kroz stoljeća*, Osijek, 1970., 656.

³⁶ Smrekar, M., *Priručnik za političku upravnu službu...*, Knjiga prva, 670–671.

postao Stol sedmorice vrhovni sud za područja Hrvatske i Slavonije, umjesto dosadašnjeg Vrhovnog sudišta u Beču.³⁷

Stvarnu nadležnost sudova u Hrvatskoj i Slavoniji u zadanom razdoblju ovdje nećemo posebice doticati.³⁸

ODVJETNIČKI RED OD 24. SRPNJA 1852. GODINE³⁹

U zamahu austrijskog apsolutizma, donešen je između inih propisa i novi Odvjetnički red. Ovaj novi odvjetnički zakon kojim je konačno uređeno pitanje advokature za Habsburšku Monarhiju, zamijenio je Provizorni odvjetnički red od 16. kolovoza 1849. g.⁴⁰ Do sada se autori koji su pisali o povijesti odvjetništva u Hrvatskoj nisu bavili posebno pitanjem koji je Odvjetnički red vrijedio u „krunovinama” Hrvatskoj i Slavoniji prije donošenja Odvjetničkog reda od 24. srpnja 1852. g. Ovaj autor je mišljenja da je Provizorni odvjetnički red bio na snazi 3 godine i u Hrvatskoj i Slavoniji, a činjenica da je objavljen u službenom listu za godinu 1849. (Sveopći državno – zakonski i vladni list za Carevinu Austrijsku [Allgemeines Reichs – Gesetz – und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich]), koji je vrijedio za cijelu carevinu, odnosno državu, bez razlike. Teško je za povjerovati kako pitanje odvjetništva – advokature u Habsburškoj Monarhiji nije bilo regulirano za Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju od 1804. g., od *Instructio pro advocatis*, a imajući u vidu posebno uspostavu novih društveno – ekonomskih odnosa u monarhiji.

Osnovne karakteristike Provizornog odvjetničkog reda bile su te da je odvjetništvo bilo čvrsto u ovisnosti izvršne vlasti jer su odvjetnike postavljali ministri pravosuđa. Međutim, nova tekovina je bilo predviđeno osnivanje odvjetničkih komora⁴¹, doduše također u ovisnosti ministra pravosuđa.⁴²

³⁷ Beuc, I., *Povijest institucija...*, 317. Čokolić, A. 140 godina neovisnog odvjetništva u Hrvatskoj, 31–33.

³⁸ Opširno o ustrojstvu sudova u Hrvatskoj i Slavoniji od 1848. – kraja XIX. stoljeća, vidjeti u: Smrekar, M., *Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*, knjiga prva, Zagreb, 1899., 596–676. O sudovima u Slavoniji, opširnije vidjeti u: Firinifer, K., *Pravosuđe u Slavoniji kroz stoljeća*, Osijek, 1970. Čokolić, A., Gardaš, M., *Odvjetništvo (advokatura) u Slavoniji od polovine XIX. stoljeća do 1929. godine*, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, Osijek, 2005., br. 8, 150–152.

³⁹ Čokolić, A., Gardaš, M., *Odvjetništvo (advokatura) u Slavoniji od polovine XIX. stoljeća do 1929. godine*, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, Osijek, 2005., br. 8, 150–152.

⁴⁰ Allgemeines Reichs – Gesetz – und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich, Jahrgang 1849., Wien, 1850., №. 364. Provizorisches Advocaten: Ordnung; 648.

⁴¹ Austrijska literatura smatra nadnevak 16. kolovoza 1849., početkom rada odvjetničkih komora (odvjetničke komore [advokatenkammer]). Vidjeti u: Baltl, H., i Kocher, G., *Österreichische rechtsgeschichte*, Graz, 2004., 205.

⁴² Čokolić, A., *Doktorska disertacija*, 195.

Do sada se uvijek u pravno - povijesnoj literaturi Provizorni odvjetnički red vezivao od naših krajeva samo za Dalmaciju, dok su se sjeverni i istočni dijelovi zemlje koji su bili povezani „neraskidivom vezom” sa Zemljama Krune svetog Stjepana i u pitanju advokature oslanjali na ugarsko pravo, kodificirano i običajno ili na one uredbe koje su vladari donijeli još u XVIII. odnosno početkom XIX. st.⁴³

Kao što je već naprijed rečeno, novi odvjetnički zakon ili Odvjetnički red, stupio je na snagu 24. srpnja 1852., donesen kao novi odvjetnički red, što je proglašen za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, tamiški Banat i srbsku Vojvodinu, s izuzetkom Vojne krajine, i stupio na snagu 1. siječnja 1853. g.

Odvjetnički red iz 1852. g., sadržajno je podijeljen na pet poglavlja:

- Poglavlje prvo – Uvjeti, pod kojima se dobiva odvjetništvo; §§ 1–8.,
- Poglavlje drugo – Prava i dužnosti odvjetnikah; §§ 9–30.,
- Poglavlje treće – Odbori odvjetnički; §§ 31–38.,
- Poglavlje četvrto – Ovéršivanje vlasti karnostne nad odvjetnici; §§ 39–61.,
- Poglavlje peto – O otérnutju odvjetništva; §§ 62–63.⁴⁴

Na kraju Zakona, pridodana je i službena «Zakletva za odvjetnike»⁴⁵

Zakon u svom § 1. kaže: «Odvjetništvom može se tko zanimati samo uslied opunomoćenja, podieljena mu po vlasti za to povladjenoj (§. 5). Kao što je vidljivo iz 1. paragrafa, odvjetnici nisu imali autonomiju za biranje svojih članova, već je to na prijedlog, sudova (kasnije i odvjetničkih odbora)⁴⁶, imenovanje vršio ministar pravosuđa, a poslije padom apsolutizma Kraljevska zemaljska vlada, odjel za pravosuđe.⁴⁷ Zakon je taksativno naveo uvjete koji su neophodni da bi se neka osoba mogla uopće baviti odvjetništvom (uzmogne tražiti dozvolu), pa u § 2. navodi:

- a. da imade pravo austrijanskoga državljanina;
- b. da je dostigao fizičnu punoljetnost;

⁴³ Čokolić. A., 140 godina neovisnog odvjetništva u Hrvatskoj, str. 32. Vidjeti u: Engelsfeld, N., O Zakonu o odvjetništvu iz 1929. godine, Vladavina prava, 1/1999., Zagreb, 1999., 14.

⁴⁴ Sveobći državno-zakonski..., 778–790. Službeni tekst je pisan dvojezično, lijeva strana na hrvatskom, a desna na njemačkom jeziku, paralelno. Puni naslov ovog službenog izdanja glasi: „Red odvjetnički za Ugarsku, Hérvatsku, Slavoniu, tamiški Banat i sérbsku vojvodovinu, izim Krajine vojničke”.

⁴⁵ Ibid., 791.

⁴⁶ Odvjetnički red od 24. srpnja 1852. g., predvidio je osnutak i Odbora odvjetničkih (§ 31.), ali Odbori nisu bili oformljeni sve do Naredbe zemaljske vlade odjela za pravosuđe od 3. veljače 1872. g., br. 53. Po toj Naredbi je naloženo da se jedan odbor formira u Osijeku sastavljen od 9 članova, a drugi u Zagrebu sastavljen od 11 članova. Tako da Odbori nisu davali mišljenje za odvjetničke kandidate jer nisu postojali, pa je odvjetnički kandidat bio isključivo u dispoziciji izvršne vlasti do 1872. g. Vidi: Odvjetnički red od 24. srpnja 1852., drugo popunjeno izdanje uredio Dr. Stjepan Posilović, Zagreb, 1904. g., 33–34.

⁴⁷ Ibid., 11.

- c. da bude neporočna života;
- d. da bude zadobio čast doktora znanosti pravoslovnih i da bude nakon prijašnje prakse s uspjehom podnio izpit na način i na vrijeme, kao što je propisano.⁴⁸

Zakon nadalje određene osobe isključuje od mogućnosti bavljenja odvjetništvom, kao što su osobe pod stečajem ili skrbništvom, i osobe koje su počinitelji kaznenih djela i pritom osuđeni na kaznu zatvora od šest mjeseci ili više (§ 3.). Zakon isključuje bavljenje odvjetništvom i za one osobe koje su u državnoj službi ili se bave drugim, uzgrednim poslovima (§ 4.).⁴⁹ Odvjetnik koji bude imenovan po ministru pravosuđa, mora pred višim zemaljskim sudom ili distriktskom višem sudu položiti zakletvu po priloženoj formuli zakletve iz Zakona, te ga upisati u imenik odvjetnika (§ 7.), a ako novoimenovani odvjetnik ne zatraži polaganje zakletve u roku od tri mjeseca od njegovog imenovanja i ne započne sa radom, smatrati će se da se odrekao prava odvjetovanja (§ 8.).⁵⁰

Tekst zakletve za odvjetnike je bio propisan i ona se polagala kod Carskog kraljevskog Banskog stola u Zagrebu. Kod istog suda se u formi zapisnika obavljao taj čin, a prijepis zapisnika se dostavljao drugim sudovima, u sjedištu odvjetničke pisarnice.⁵¹

Zapisnik Carskog kraljevskog Banskog stola što je bio službeni obrazac, a temeljen na §. 7. Odvjetničkog reda zbog važnosti, kao arhivsko gradivo donosimo u cijelosti, a tekstualno glasi:

„Zapisnik Verhu službene prisege, koju je g. odvjetnik pred c. Kr. Banskim stolom položio sledećeg sadržaja:

Vi ćete se zakleti Bogu svemogućemu i svojom časti i vjernosti zavjetovati, da ćete Njegovomu cesarsko – kraljevskomu apoštolskomu Veličanstvu, našem premilostivomu vladaocu i gospodaru Franji Josipu Prvomu, po božjoj milosti caru austrijskomu, kralju ugarskomu i češkomu, kralju lombardezkomu i mletačkomu, dalmatinskomu, hrvatskomu i slavonskomu, galičkomu i vladimirskomu i ilirskomu; arkivojvodi austrijskomu itd. i nakon Njega budućim nasljednikom iz koljena Negova i krvi Njegove neoskrvnjeno vjeran i pokoran biti i budući da ste imenovani za odvjetnika u kraljevini hrvatsko – slavonskoj s toga ćete se zakleti da ćete podeljeni vam ured odvjetnika kako u građanskih tako i u kaznenih stvarih svagda izvršavati verno i pošteno u smislu obстоjećih zakona i naredbah, a ponapose u

⁴⁸ Odvjetnički red..., 5–6. Sveobći državno-zakonski..., 778.

⁴⁹ Odvjetnički red..., 10–11. Sveobći državno-zakonski..., 778.

⁵⁰ Odvjetnički red..., 12. Sveobći državno-zakonski..., 779.

⁵¹ HR – DAOS – 123, fond Kraljevski sudbeni stol Osijek, kutija 694; 1854., 5–306. Čokolić, A., Doktorska disertacija, 195–196.

smislu propisah izdatih glede izvršivanja odvetništva, da dužnoga štovanja naprema sudovom i javnim vlastim nikada povrediti nećete, da ćete ubogomu kao i bogatomu u traženju i branjenju prava njegovih u pomoći biti jednakom gorljivostju i sdušnostju, i u obće da se u uredovnih svojih poslovih nećete dat voditi ni dostojanstvom osobe, ni strahom, ni osobitom ljubavju, ni koristoljubljem, niti inako strastju ili namerom kojom uzgrednom, negoda ćete u svih okolnostih raditi samo u smislu zakona, da ćete u poverenom vam uredu čast i sreću Nj. c. kr. Veličanstva i ukupne carevine austrijske promicati polag svih svojih silah, svaku štetu i nazadak svaki od njih odvrćati i svagda nastojat o najtočniet izvršivanju i uzderžavanju zakonah.

Što mi se sad pročitalo i što sam posvema dobro i jasno razumio, imam i hoću posvema izvršivati verno i marljivo.

Tako mi Bog pomogao!

Daje gore omenovani Odvetnik g., prenavedenu zakletvu u današnjoj sudnici C. kr. Banskog Stola položio i vlastno ručno potpisao ovim posvedočava se.

U Zagrebu dne 185..... “52

Kako je ovaj Zakon (Odvjetnički red), donesen u jeku tzv. Bachovog apsolutizma, središnja vlast je nastojala da ovakvo stanje ostane što dulje, odnosno da odvjetnici nemaju svoju samostalnost izbora članova.

Poglavlje drugo Odvjetničkog reda sa podnaslovom „Prava i dužnosti odvjetnika”, donosi kroz 21 paragraf odredbe o pravilima zastupanja klijenata, o punomoći, o vladanju pred sudovima, o zamjenama, o naplati odvjetničkih usluga, te o zastupanju siromašnih. Odvjetnici mogu zastupati stranke u građanskim predmetima u području distriktškoga višeg suda, višeg suda zemaljskoga ili stola banskoga, u kojem području odvjetnik ima svoje sjedište, dok u kaznenim stvarima pravo obrane zasniva na kaznenom postupovniku, odnosno na listini branitelja kod svakog suda sačinjenoj (§ 9.).⁵³ Generalna ovlast odvjetnička dana u obliku upute, sadržana je u § 10.

„Odvjetnik imade u obće po prisegi svojoj oskrbljivati poslove, koji mu se povjere i pri tom dužnost mu je, da u uredu svom bude marljiv, pošten i da znade mućati.

A ima se odvjetnik također vladati tako da svagda dostojan bude one pouzdanosti i časti, koju zvanje njegovo iziskuje.”⁵⁴

⁵² HR – DAOS – 123, fond Kraljevski sudbeni stol Osijek, kutija 694; 1854., 5–306.

⁵³ Odvjetnički red..., 13.

⁵⁴ Odvjetnički red..., 13. Sveobćí dържавno-zakonski..., 779.

Zakon precizira kako odvjetnik mora sačiniti uputu koju sastavi po preuzimanju izjave stranke i otvaranju predmeta u svojoj kancelariji. Potpisana uputa stranke – činjenica (*species facti*) je obvezna, jer se kasnije u slučaju potrebe može koristiti i pred sudom (§ 13.). Odvjetnički red u § 15., zabranjuje odvjetniku da uskrati stranci zastupanje u stvari pravednoj ni radi stališa, ni radi uglednosti, ni radi imetka, niti uopće bez temeljita uzroka, osim:

- a. kad obnadje, da se pravna stvar izvesti neda;
- b. kad bude opterećen mnogimi poslovima zvanja svoga;
- c. kad u rečenoj pravnoj stvari ili u drugoj, koja je s njom u savezu, bude već zastupao stranku protivnu ili kad ju još sveudilj zastupa ili kad bude u obće naredjen kao pravnik njezin ili kad bi, da primi nalog, povriedio time dužnost vjernosti i mučanja naprama prijašnjemu svomu opunomoćitelju i napokon;
- d. kada je protivnik s odvjetnikom na blizu u rodu ili tastbini.⁵⁵
- e. Prihvati li se odvjetnik zastupanja stranke, odmah se mora opskrbiti i punomoći za uredno zastupanje. Punomoć može biti općenita ili posebna koja se odnosi samo na zastupanje u konkretnom predmetu (§§ 16., 17. i 18.).⁵⁶

Zakon nalaže odvjetnicima ponašanje prilikom zastupanja stranaka na slijedeći način:

„U pravnom postupku ima se odvjetnik točno vladati po postojećem postupniku, čuvati se svakoga izopačivanja prava i istine, ne davati povoda zatezanju, a ne dopuštati toga ni protivniku, kloniti se svake suviše obširnosti i ne dosadjivati sudovom u stvarih već odlučениh.” (§ 19.).⁵⁷

„Kako pri ustmenom, tako i pri pismenom postupku ima se odvjetnik kloniti svakih osobnosti ili uvredljivih izraza proti stranki protivnoj ili zastupniku njezinom; svagda pred očima imati dužno štovanje prema sudovom i sudcem i s toga se kod svih razprava pred sudom čuvati, da ne povriedi pristojnosti i čudorednosti.” (§ 20.).⁵⁸

„Odvjetnik neka ne služi jednoj i drugoj strani u isto vrijeme, u istoj parnici, a tako i neka ne zastupa stranke u stvari takovoj, u kojoj je od prije zastupao stranku protivnu.” (§ 21.).⁵⁹

Citirane odredbe normiraju neke elemente u svezi sa zastupanjem stranaka po odvjetnicima, a koje bi danas gledano činile sastavni dio kodeksa

⁵⁵ Odvjetnički red..., 15–16. Sveobći državno-zakonski..., 780–781.

⁵⁶ Odvjetnički red..., 16–18. Sveobći državno-zakonski..., 781.

⁵⁷ Odvjetnički red..., 18. Sveobći državno-zakonski..., 781.

⁵⁸ Odvjetnički red..., 18-19. Sveobći državno-zakonski..., 782.

⁵⁹ Odvjetnički red..., 20. Sveobći državno-zakonski..., 782.

odvjetničke etike koji će se tek u XX. st. izdvojiti kao poseban propis koji će se donositi unutar odvjetničkih komora kao strukovne organizacije.

Zakonski tekst sadrži i odredbe o naplati usluga, putem nagrade, koje odvjetnik učini nekoj stranci. Nagrada je usko povezana sa biljegovnikom i pristojbenikom (sudskim taksama) koje donosi naredbom ministarstvo financija, a objašnjena je u §§ 24., 25., 26. i 27.⁶⁰ U svezi s tim, Zakon je uređio da siromašne stranke nisu dužne plaćati odvjetničke usluge, a da ih su ih odvjetnici dužni besplatno zastupati (§§ 28. i 33.).⁶¹ Postojala je i odredba prema kojoj je odvjetnik u poslovima kojima je zastupao stranku jamčio tom tijelu ili sudu za pristojbe. U tu svrhu je imao pravo od stranke zatražiti predujam za pristojbu koju je kasnije polagao određenom državnom tijelu, jer je u protivnom morao sam plaćati od svog novca (§ 30.).⁶²

Cijelo treće poglavlje Odvjetničkog reda je posvećeno organizacijskoj problematici budućih Odvjetničkih odbora, odnosno odvjetničkih komora. Zakon određuje da na prijedlog višeg zemaljskog suda ili višeg distriktškoga suda, imajući u vidu broj odvjetnika koji odvjetuju u mjestu sjedišta suda, ministarstvo pravosuđa (kasnije Kr. zemaljska vlada), formiraju odvjetničke odbore. U formirani odvjetnički odbor trebaju se udružiti svi odvjetnici jednog ili više sudbenih okruga. Predsjednik i članovi odbora se imenuju na jednu godinu, tj. nadležni sud (zemaljski) će potvrđivati članstvo svake godine, zavisno o promjenama koje nastupe u članstvu, a što mora odobriti ministar pravosuđa (§ 31.).⁶³ Tako je, a što je već rečeno u bilješci br. 47 ovog rada, Naredbom zemaljske vlade odjela za pravosuđe od 3. veljače 1872. g., br. 53., određeno da se ustroje odvjetnički odbori, a prema Poglavlju trećem Odvjetničkog reda, u gradovima: Osijeku, za opseg kraljevskih sudbenih stolova županija požeške, virovitičke i srijemske, koji se sastoji od devet članova i Zagrebu, za opseg kraljevskih sudbenih stolova županija zagrebačke, varaždinske, križevačke, riječke i bjelovarske, koji se sastoji od jedanaest članova. Poslije razvojačenja Vojne krajine, Odvjetničkom odboru Osijek su pripala područja kralj. sudbenih stolova u Novoj Gradišci, Vinkovcima i Zemunu, a broj članova se povećao za još tri, te je na kraju Odvjetnički odbor u Osijeku brojao četrnaest članova, a obuhvaćao je područja kralj. sudbenih stolova u Osijeku, Požegi i Mitrovici. Odvjetničkom odboru u Zagrebu su nestankom Vojne krajine pripala područja kralj. sudbenih stolova u Gospiću, Ogulinu i Petrinji, te se broj članova uvećao za pet, pa je konačno Odvjetnički odbor Zagreb brojao dvadeset članova, a obuhvaćao je područja kralj. sudbenih stolova u Zagrebu, Varaždinu, Gospiću, Ogulinu, Petri-

⁶⁰ Odvjetnički red..., 20–31. Sveobći državno-zakonski..., 782–783.

⁶¹ Odvjetnički red..., 32. i 40. Sveobći državno-zakonski..., 783. i 784.

⁶² Odvjetnički red..., 32. Sveobći državno-zakonski..., 783.

⁶³ Odvjetnički red..., 33. Sveobći državno-zakonski..., 783–784.

nji i Bjelovaru.⁶⁴ Zakon je propisao da su odbori nadležni: za davanje mišljenja povodom upisa kandidata u imenik odvjetnika, za podnošenje prijedloga za poboljšanje sudovanja ili odvjetništva, za čuvanje ugleda i dostojanstva odvjetničkog staleža, za nadziranje i izvršavanje disciplinskih ovlasti nad odvjetničkim kandidatima, za vođenje imenika odvjetničkih kandidata (pripravnika, perovođa – vježbenika) i evidencije njihove odvjetničke prakse i polaganja ispita, za imenovanje besplatnih zastupnika siromašnim strankama, za izvršavanje drugih poslova prema Naredbi, te za financiranje svojih poslova (§ 32.).⁶⁵

Ovdje valja načiniti pojašnjenje u svezi zastupanja stranaka po siromaškom pravu. Komu siromaško pravo pripada, određuje sud, a kome će to zastupanje biti povjereno od odvjetnika, određuje Odvjetnički odbor. Zakon je propisao da Odvjetnički odbori redovito moraju održavati svoje sjednice, bilo redovne ili izvanredne. Valjane odluke na sjednicama su one, ako je osim predsjednika na sjednici prisutno bilo i najmanje četiri člana. Predsjednik nadležnog suda ili njegov punomoćnik je imao pravo prisustvovati sjednicama odbora, ali nije imao pravo glasa. Zakonska obveza odbora je bila da sastavi svoj poslovnik i podnese ga putem suda na odobrenje ministru pravosuđa (§ 34.).⁶⁶ Tako su Naredbom zemaljske vlade odjela za pravosuđe od 31. kolovoza 1872. g., br. 1384., odobreni poslovnici odvjetničkih odbora u Osijeku i Zagrebu. Poslovnik Odvjetničkog odbora u Osijeku sadržava 28 paragrafa, dok poslovnik Odvjetničkog odbora u Zagrebu ima 18 paragrafa. Poslovnici- ma je detaljno propisan rad pojedinog odbora, kao i opis njihove nadležnosti u pitanjima odvjetništva. Troškove za rad Odvjetničkih odbora obvezani su snositi sami odvjetnici koji pripadaju pojedinom odboru, po odredbi § 37. Odvjetničkog reda. Viši zemaljski sudovi su imali ovlasti nadzirati rad i «nadbavljati» Odvjetničkim odborima, kao i imati potpuna uvida u rad odbora, osnovom § 38. Odvjetničkog reda.⁶⁷

Cijelo četvrto poglavlje Odvjetničkog reda se bavi disciplinskom odgovornošću odvjetnika i postupkom koji slijedi povodom prijave nekog od odvjetnika ili trećih osoba. Propisane kazne odvjetnika su od novčanih globi u iznosu od 100 – 500 forinti, preko suspenzije i zabrane obavljanja odvjetništva na određeno vrijeme, a najdulje do jedne godine dana, do zabrane odvjetovanja trajno. Disciplinski (karnostni) postupak se provodio pred sudovima. Iz ovakvih propisa je jasno razvidno da odvjetništvo druge polovine XIX i početkom XX stoljeća nije imalo autonomiju, već je dobrim dijelom ovisilo o izvršnoj i sudbenoj vlasti onog vremena.

⁶⁴ Odvjetnički red..., 33–35.

⁶⁵ Odvjetnički red..., 35–40. Sveobći državno-zakonski..., 784.

⁶⁶ Odvjetnički red..., 41. Sveobći državno-zakonski..., 785.

⁶⁷ Odvjetnički red..., 48. Sveobći državno-zakonski..., 785–786. Čokolić, A., Počeci statutarne djelatnosti odvjetništva u Hrvatskoj, *ODVJETNIK*, god. 86., Zagreb, 2013. g. broj: 7–8, 10–13.

Peto poglavlje Odvjetničkog reda donosi pravila o prestanku (utruću) odvjetništva.

§ 62. propisuje: „Odvjetništvo utrnjuje:

1. uslied odkaza primljena po ministru pravosudja;
2. ako odvjetnik primi naplatnu službu državnu ili se zanima nuzgrednimi poslovi, koji se s odvjetništvom ne dadu spojiti (§. 4.);
3. ako izgubi pravo austrijanskoga državljana (kasnije ugarsko – hrvatskoga državljana);
4. ako uz stanovito vrieme ne zaište, da mu se dopusti položiti zakletvu ili ne započne ureda svoga;
5. ako je po sudovih kaznenih za kriva obnadjem radi kažnjiva stečaja, radi zločinstva, radi prekršaja, potekloga iz pohlepe za dobitkom ili radi takova prestupka.”⁶⁸

Viši zemaljski sud je bio nadležan donijeti ispravu o utruću odvjetništva i o tome izvjestiti ministra pravosuđa i najviši sud, niže sudove i Odvjetnički odbor (§ 63.).⁶⁹

Značaj i trajanje Odvjetničkog reda od 24. srpnja 1852. godine

Možda najupečatljivija karakteristika ovog odvjetničkog zakona bila bi njegova trajnost u vremenu. Zakon koji je donesen 1852. g., kao novi Odvjetnički red od 24. srpnja 1852., što je proglašen za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, tamiški Banat i srbsku Vojvodinu, s iznimkom Vojne krajine, i stupio je na snagu 1. siječnja 1853., bio je na snazi sve do reguliranja advokature u Kraljevini SHS, odnosno Kraljevini Jugoslaviji.⁷⁰ Promatrajući vrijeme u kojem je ovaj zakon donesen, zakon je bio napredan. Njegovu suvremenost i napredna shvaćanja je u stvari porazila njegova dugovječnost.⁷¹

Očito još u vrijeme donošenja ovog zakona upravno – sudski aparat Austrijske Carevine nije bio spreman iskazati potpunu neovisnost advokature, već ju je vezao uz upravu i sudstvo. Advokatura je ostala ovisna o izvršnoj i sudskoj vlasti na ovom području na kojem je vrijedio ovaj Zakon. Iz prikazanih odredbi zakona vidljivo je da je su konačnu riječ o upisu kandidata u imenik odvjetnika imali sudovi. Polaganje odvjetničkog ispita također je bilo u nadležnosti sudova, koji se polagao pred Carskim kraljevskim Banskim stolom u Zagrebu, a od 1861. g., Kraljevski stol sedmorice Kraljevine Dalmacije,

⁶⁸ Odvjetnički red..., 55. Sveobći državno-zakonski..., 790.

⁶⁹ Odvjetnički red..., 55–56. Sveobći državno-zakonski..., 790.

⁷⁰ Sveobći državno-zakonski i vladni list za Cesarevinu Austrijsku, Komad LIII, od 7. rujna 1852., 778–790.

⁷¹ Čokolić, A., Doktorska disertacija, 222.

Hrvatske i Slavonije kao vrhovni sudište sa sjedištem u Zagrebu.⁷² Stavljanje u službu, odnosno dodijeljivanje dozvole za rad (upis u imenik), provodila je izvršna vlast kroz ministra pravosuđa. Upražnjena odvjetnička mjesta, popunjavala su se natječajem koje su provodili viši zemaljski sudovi, a nakon dozvole ministarstva pravosuđa, uz pribavljeno mišljenje Odvjetničkog odbora (Komore) i prvostupanijskih sudova gdje je mjesto odvjetničko upražnjeno. Nakon ovih obavljenih poslova, slao se prijedlog ministarstvu pravosuđa za odabir kandidata. Ovaj zakon je jasno imao normiran *numerus clausus*, po kojem odvjetništvo nije bilo slobodno i neovisno zanimanje i služba, a što je razvidno iz §§. 5. i 6. Odvjetničkog reda.

Odvjetnički odbori sa sjedištima u Zagrebu i Osijeku ustrojeni su tek 1872. g., Naredbom Kr. hrvatsko – slavonsko – dalmatinske zemaljske vlade, iako je u samom izvornom tekstu Zakon to bilo sadržano još 1852. g. Međutim, neke naredbe ministarstva pravosuđa iz 1855. g., odnose se na rad i dužnosti Odvjetničkih odbora,⁷³ pa se opravdano ovdje pitamo, tko je te poslove za Odvjetničke odbore obavljao sve do 1872. g., kada su oni ustrojeni vladinom naredbom?

Odvjetnički zakon iz 1852. g., održao se u srijemskom dijelu Vojvodine uz Hrvatsku i Slavoniju, sve do njegovog derogiranja u Kraljevini SHS 1929. g. Tako su i srijemski odvjetnici ostali vezani za Kraljevski sudbeni stol u Vukovaru, Kasnije u Mitrovici odnosno Odvjetnički odbor u Osijeku. Kao jedinstveno pravno područje, vrhovna sudska instanca bio je Kraljevski banski stol sedmorice, kasnije Kr. Banski stol sa sjedištem u Zagrebu.

Intervencijom austrijske vlade, Zakonom od dana 6. srpnja 1868. g., uveden (proglašen) je novi Odvjetnički red, koji je stupio na snagu dana 1. siječnja 1869. g. za one zemlje koje su zastupane u Carevinskom vijeću, tj. za zapadni dio Austrijske Monarhije. Od bivših jugoslavenskih zemalja, novi odvjetnički zakon je stupio na snagu u Sloveniji, Istri i Dalmaciji. Tim zakonom je prestao važiti Provizorni odvjetnički red iz 1849. g., u zapadnom dijelu Monarhije. Ovaj odvjetnički zakon je bio napredniji i suvremeniji od odvjetničkog reda koji je važio u Ugarskoj, Hrvatskoj, Slavoniji, Vojvodini i još nekim pokrajinama. Autonomija i samostalnost odvjetništva je konačno ugledala svjetlo dana.

U ugarskim zemljama, usvojen je zakonski članak br. XXXIV: 1874., novi Zakon o advokaturi, koji je potpisan od strane kralja i usvojen u oba doma ugarskog parlamenta u prosincu 1874. g. Time je za sve Zemlje Krune svetog Stjepana, osim Hrvatske, Slavonije i Srijema, stupio na snagu novi odvjetnički

⁷² Smrekar, M., *Priručnik za političku upravnu službu*, Knjiga prva, Zagreb, 1899., 667–671.

⁷³ Ibid., 750.

zakon.⁷⁴ Taj zakon je vjerojatno po ugledu na ovaj austrijski iz 1868. g., također dao autonomiju advokaturi i bio suvremeniji od starog, onog iz 1852. g., a naglašeno je uredio komorsko organiziranje advokata i sam rad komora.

Ovdje donosimo dio Imenika odvjetnika koji je izdao Kraljevski banski stol u Zagrebu dana 30. prosinca 1925. g., br. 27.750 V 5-1925., koji se dostavlja svim područnim kr. Sudbenim stolovima i kr. Kotarskim sudovima, te Odvjetničkim odborima u Zagrebu i Osijeku, a temeljem naredbe kr. zemaljske vlade, odjela za pravosuđe u Zagrebu od 14. II 1884. br. 2565 i okružnice kr. Banskog stola u Zagrebu od 4. VIII 1909, br. 19.474.

Imenik odvjetnika za Kr. sudbeni stol u Mitrovici slijedi⁷⁵:

Kr. kotarski sud u Iloku
Benešić Franjo dr.
Kolarović Marijan dr.
Nikolić Giga dr.
Paunović Branko dr.

Kr. kotarski sud u Irigu
Korač Ljubomir
Orešković Dušan dr.
Vučinić Božidar dr.

Kr. kotarski sud u Sr. Karlovcima
Jović Jovan
Kostić Milan dr.
Raškaj Juraj dr.
Simeonović – Čokić Stevan dr.

Kr. kotarski sud u Mitrovici
Aranicki Giga dr.
Baum Sigmund dr.
Čobanić Vladimira dr.
Jung Dragan dr.
Kiršner Slavko dr.
Kuzmić Matija
Rački Vladimir dr.
Radojević Nikola dr.
Roknić Aleksander dr.
Sremčević Stevo dr.
Stevanović Jovan dr.
Stojšić Ljubivoj dr.
Tanjurđić Milutin dr.

Kr. kotarski sud u Rumi
Dvornik Janko dr.
Fischer Šandor dr.
Georgijević Veljko dr.
Gjuranec Miho dr.
Jancso Ladislav
Jović Petar dr.
Müller Gjuro dr.
Preradović Prerad dr.
Soretić Guido dr.
Stojković Stevan dr.
Trbojević Petar

Kr. kotarski sud u Staroj Pazovi
Bosančić Josip dr.
Kiurina Branko dr.
Putnik Dušan dr.
Rupp Viktor dr.
Simonović Milutin dr.
Šverer Adam dr.

Kr. kotarski sud u Šidu
Georgijević Mladen dr.
Purić Adalbert dr.
Radivojević Jovan dr.
Stojković Stevan dr.

⁷⁴ Józsa, L., Počeci komorskog organizovanja advokata na području Vojvodine u XIX veku, referat izrečen na Danima advokature Vojvodine u Novom Sadu, 16. maja 2015. g.

⁷⁵ HR – DAOS – 1482, kutija 1 Arhivski fond.

Kr. kotarski sud u Zemunu

Abaffy Ćiril dr.
Bertić Živko dr.
Brandeis Leopold dr.
Crnobarić Stevan dr.
Darijević Dimitrije dr.
Gojak Marko dr.
Hercog Franjo dr.
Kotur Gjuro dr.
Marković Petar dr.
Moser Ivan dr.

Nikolić Vladimir dr.
Ninković Miloš dr.
Paulović Petar dr.
Popović Dušan dr.
Popović Svetislav dr.
Pribičević Rade dr.
Sauter Ivan dr.
Sonnenfeld Samuel dr.
Stanišić Pavao dr.
Stojaković Sava dr.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Međutim, iako su kasniji odvjetnički zakoni, austrijski iz 1868. i mađarski iz 1874. g., bili moderniji i napredniji za same odvjetnike i njihove strukovne organizacije – komore, ishodište suvremeno uređene advokature ipak crpimo iz odvjetničkog zakona iz 1852. g.

Valja naglasiti da je taj zakon stupio na snagu i počeo se primjenjivati na ovim prostorima o kojima govorimo u ovom radu, gotovo u isto vrijeme kada je za te prostore počeo vrijediti i Opći austrijski građanski zakon (OGZ), odnosno 20. studenoga 1852., uveden je OGZ u Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju, Srbsku Vojvodinu i Temiški Banat, a stupio je na snagu 1. svibnja 1853. g. Taj proces zasigurno nije bio slučajan. Za uvođenje u primjenu potpuno novog građanskog zakona kojim je izmijenjen društveni poredak, a privatno pravo postalo potpuno drugačije, bilo je potrebno oformiti i strukture koji će ovaj osobito važan zakon znati primjenjivati i uvesti ga u praksu i život. To se jedino moglo vrlo brzo ostvariti preko uređene, institucionalizirane i moderne advokature, pored kvalitetnih sudova.

Advokatura je u implementaciji građanskog zakonika u Hrvatsku, Slavoniju i Vojvodinu imala nemjerljivu ulogu. Da bi OGZ zaživio u pravnom životu i da bi našao primjenu u privatnom pravu među građanstvom, zasluga je advokature. Odvjetnici su u ovoj prijelaznoj situaciji osim pravnih eksperata postali i edukacijski faktor građana svojih klijenata jer su morali postavljati pravne probleme klijenata u nove okvire građanskog prava i ta prava klijenata ostvarivati pred sudovima. Sudovi nisu bili ovlašteni za pravnu pomoć strankama – građanima, pa je njihov značaj u sveopćoj primjeni građanskog zakonika i njegovoj primjeni u životu ipak manji.

Odvjetnici su poučavali građane njihovim pravima u svojim odvjetničkim uredima jer su prvenstveno morali detektirati pravni problem, što je - uistinu osnovni odvjetnički posao i danas, a nakon toga sastaviti ispra-

ve iz područja privatnog prava i provesti ga u život, npr. u zemljišnu knjigu ugovor, ili predati sudu, npr. tužbu za zaštitu posjeda ili vlasničku tužbu za ostvarivanje privatnih klijentovih prava. Jasno, sudovi su rješavali građanske predmete prema OGZ-u, ali tek kada su predmet predali odvjetnici sudovima na odlučivanje.⁷⁶

Radi toga, je doprinos odvjetničkog zakona iz 1852. g., za razvoj suvremene advokature i pored njegovih manjkavosti i nesamostalnosti advokature, zaista ogroman. Ako zanemarimo činjenice da je donesen u apsolutizmu i da se nije mijenjao na ovima prostorima sve do 1929. g., što mu daje dugovječnost od gotovo 80 godina na snazi, taj zakon prvi puta u razvitku advokature koja traje u ovoj europskoj civilizaciji više od 2500 godina donosi opće postulate ove struke koji vrijede i danas. Zakoni koji su slijedili nisu donijeli ništa krucijalno novoga, osim što su potpuno učinili neovisnima komore u izboru svojih članova i u disciplinaru, a što Odvjetnički red iz 1852. g. evidentno zbog povijesnog vremena u kojem je donesen nije mogao imati.

LITERATURA

Historijski i pravni izvori

Instructio pro advocatis od 1. i 4. IX 1804.

Allgemeines Reichs – Gesetz – und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich, Jahrgang 1849., Wien, 1850., №. 364. Provizorishe Advocaten: Ordnung; tiskan samo na njemačkom;

Sveobći državno-zakonski i vladni list za Cesarevinu Austrijsku, Komad LIII, od 7. rujna 1852.; №. 170. Red odvjetnički za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniu, tamiški Banat i srbisku Vojvodovinu, izim Krajine vojničke; Cesarski patent od 24. Srpnja 1852. – tiskan dvojezično, hrvatski i njemački;

Red odvjetnički za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniu, tamiški Banat i srbisku Vojvodinu, izim Krajine vojničke, od 24. srpnja 1852. Sveobći državno – zakonski i vladni list za Cesarevinu Austrijsku, komad LIII, od 7. Rujna 1852.;

Naredba Ministarstva pravosuđa od 11. listopada 1854., br. 262. (263.) d. z. l. (državni zakonski list)

HR – DAOS – 123 – Kraljevski sudbeni stol Osijek, Arhivski fond;

HR – DAOS – 1482 Arhivski fond

Odvjetnički red od 24. srpnja 1852., drugo popunjeno izdanje uredio Dr. Stjepan Posilović, Zagreb, 1904. g.;

Naredba Zemaljske vlade odjela za pravosuđe od 3. veljače 1872. g., broj 53;

Naredba Zemaljske vlade odjela za pravosuđe od 21. svibnja 1882. g., br. 5371;

⁷⁶ Čokolić, A., Doktorska disertacija, 228.

Smrekar, M., Priručnik za političku upravnu službu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, knjiga prva, Zagreb, 1899., Uredjenje odvjetničke službe, Odvjetnički red od 24. srpnja 1852.;

Zakon o advokatima od 17. III 1929.

Naučni radovi

- Baltl, Hermann, i Kocher, Gernot, *Österreichische rechtsgeschichte*, Graz, 2004.
- Beuc, Ivan, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Zagreb, 1985.;
- Bösendorfer, Josip, *Crte iz slavonske povijesti*, Osijek, 1910.;
- Botić, Milorad, Advokatura eseji – saopštenja – zapisi II, poglavlje Advokatura u Vojvodini do 1918., Novi Sad, 1994.
- Čokolić, Attila, Parnice radi smetanja posjeda prema sudskim spisima arhivskog fonda Kraljevskog sudbenog stola u Osijeku u periodu 1899–1928. godine, GLASNIK arhiva Slavonije i Baranje, broj 8, Osijek, 2005.
- Čokolić, Attila; Gardaš, Miro, Odvjetništvo (advokatura) u Slavoniji od polovine XIX. stoljeća do 1929. godine, GLASNIK arhiva Slavonije i Baranje, Osijek, 2005., broj 8.
- Čokolić, Attila; Gardaš, Miro, Zaključci skupštine Virovitičke županije od 12. veljače i 11. ožujka 1861. g., ANALI HAZU Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, svezak 23, Zagreb – Osijek 2007.
- Čokolić, Attila, 140 godina neovisnog odvjetništva u Hrvatskoj, Odvjetništvo u hrvatskim zemljama i organizacija sudova od početka XIX. stoljeća do 1868., odnosno 1886. godine, *ODVJETNIK*, Zagreb, 2008. g., broj: 3–4.
- Čokolić, Attila, Implementacija građanske kodifikacije i institucionaliziranje odvjetništva – advokature u pravni sustav Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, s osobitim osvrtom na ugovorni odnos odvjetnika – klijenta., Doktorska disertacija obranjena na Pravnom fakultetu u Osijeku, Osijek, 2011.
- Engelsfeld, Neda, O Zakonu o odvjetništvu iz 1929. godine, VLADAVINA PRAVA, 1/1999., Zagreb, 1999.
- Firinger, Kamilo, *Pravosuđe u Slavoniji kroz stoljeća*, Osijek, 1970.;
- Herkov, Zlatko, Odvjetnički red iz godine 1694. g., *ODVJETNIK* broj 9, Zagreb, 1968. g., svečano izdanje „Sto godina advokature u Hrvatskoj”;
- Herkov, Zlatko, Upute za rad odvjetnika iz godine 1804., *ODVJETNIK* broj 9, Zagreb, 1968. g., svečano izdanje „Sto godina advokature u Hrvatskoj”;
- Horbec, Ivana, Habsburška Monarhija, poglavlje u knjizi, *U potrazi za mirom i blagostanjem, Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, V. svezak, urednica izdanja: Lovorka Čoralić, Matica hrvatska, Zagreb, 2013.,
- Józsa, László, Počeci komorskog organizovanja advokata na području Vojvodine u XIX veku, referat za Dane advokature Vojvodine, Novi Sad, 16. 05. 2015. g.;
- Katušić, Maja, Pregled političkih zbivanja, poglavlje u knjizi, *U potrazi za mirom i blagostanjem, Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, V. svezak, urednica izdanja: Lovorka Čoralić, Matica hrvatska, Zagreb, 2013.,

Lonza, Nella, Pravo, poglavlje u knjizi, *U potrazi za mirom i blagostanjem, Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, V. svezak, urednica izdanja: Lovorka Čoralić, Matica hrvatska, Zagreb, 2013.,

Vežić, Milivoj, *Urbar hrvatsko-slavonski*, Zagreb, 1882. g.;

**AUSTRIAN ADVOKATEN ORDNUNG
– THE LEGAL PROFESSION ACT OF 1852
AND ITS APPLICATION IN THE TERRITORY OF VOJVODINA**

Atila Čokolić, Ph.D.
Croatian Bar Association

S u m m a r y

The paper offers an overview of legal profession in the XVIII century in the territory of the Eastern part of the Habsburg Monarchy, which covered Croatia, Slavonia, and Vojvodina. In order to better appreciate the role of legal profession (lawyers), the author examines the state judicial and administrative apparatus, as well as the social circumstances, in existence at that particular period of time.

Revolutionary turmoil that spread across Europe in the middle of the XIX century, engulfed the Habsburg Monarchy as well, and brought about some crucial changes in the legal profession. The Provisional Legal Profession Act was introduced in 1848/49 only to be replaced by a new Legal Profession Act of 24 July 1852 that came into force on 1 January 1853 and was introduced for the territory of Hungary, Croatia, Slavonia, Banat of Temeswar and Serbian Vojvodina, with the exception of Vojna Krajina (Military Frontier). The paper offers an indebt, section by section, analysis of this first modern law regulating legal profession as well as its territorial application. In order to grasp the complexity of historic context as it relates to the law, the author presents the court system in Croatia, Slavonia and part of Vojvodina that was in force up to 1866, that is up to 1925.

At the end, the author offers his own opinion on the general meaning of this law that was in force in Croatia and Slavonia, as well as in Srijem region of Vojvodina up the introduction of the 1929 Ordinance regulating legal profession in the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes.

The author adds a list of lawyers that practices law in Srijem in 1925 from the registry of lawyers of the Bar Association in Osijek and the Royal Court Table in Zagreb, collected from documents found at the State Archives in Osijek.

Keywords: Legal profession; Vojvodina; the Legal Profession Act of 1852; history of legal profession; Slavonija and Srijem, the Habsburg Monarchy